

Jyrki Männistö

KANSAKOULU PUOLUEPOLITIIKAN VÄLIKAPPALEENA 1920- JA 1930- LUVUN SUOMESSA

Suomi joutui nuorena itsenäisenä valtiona pystyttämään kansalaisilleen yhteiskunnan perusstruktuureja 1920- ja 1930-luvuilla. Näin käynnistettiin muun muassa kansakoululaisten oppivelvollisuus. Monet kouluasiat ratkaistiin tässä tuoreessa tasavallassamme puoluepoliittisesti. Puoluelinjat olivat melko selvät. Oppivelvollisuudestakin päättivät lähinnä vasemmisto- ja keskustapuolueet. Näitä poliittisia tekoja puoluesidonnainen sanomalehdistö perusteli erityisesti pääkirjoituksissaan ja artikkeleissaan. Siten on myös mielenkiintoista tarkastella, millainen oli lehtien tunnetuksi tekemien puolueiden yleisnäkökulma kansakouluun. Samoin herättää kiinnostusta suhtautuminen poliittisiin liikkeisiin sekä kouluun ja koululaisiin politiikan välikappaleena.¹

Maalaisliittolainen Ilkka halusi saada nimenomaan maaseudulle kasvatus- ja sivistystoimintaa, mikä oli maalaisliiton etujen mukaista. Työväenliike ymmärsi myös sivistyksen voiman. Sen johtohenkilöihin kuuluva professori Väinö Voionmaa oli vuoden 1919 alussa vakuuttunut sosialistien olevan vastuunalaisia kansalaisia, joiden tuli sivistää itseään syvällisemmin kuin tähän saakka.² Porvaristo oli sosialistien pää-äänenkannattajan Suomen Sosialidemokraatin mukaan yrittänyt jakaa tiedon muruja, mutta työväestö itse oli hankkinut "tiedon soihdun".³ Lehti näki nimenomaan vuonna 1926, että kansanvaltainen yhteiskunta vaati erityisesti sosiaalidemokraateilta koulutusta ja sivistystä, koska hallinnolliset ja sosiaaliset pulmat tuli

ratkaista eikä niihin riittänyt pelkästään äänioikeus.⁴ Sosialisteilla olikin aihetta miettiä koulutuksen ja vallan suhteita, sillä SDP oli tällöin lujasti vallankahvassa. Maata johti Väinö Tannerin sosiaalidemokraattinen vähemmistöhallitus, jonka takana oli eduskunnassa vähintään 60 puoluetoveria ja lisäksi monien teollisuuspaikkakuntien valtuustoissa SDP:lla oli ratkaiseva osuus.

Aakkosia ja luokkataistelua

Suomen Sosialidemokraatti koki kansakoulujen kasvatuksen tähtäävän kapitalistisen yhteiskuntajärjestelmän omaksumiseen. Lehti kertoi, että joitakin lapsia oli parjattu heidän vanhempiensa maailmankatsomuksen vuoksi ja siksi he olivat joutuneet eroamaan koulusta. Se vaati viranomaisia valvomaan vanhoillisimpia ja poliittisesti kiihkeimpiä opettajia.⁵ Sosialidemokraatti pelkäsi porvarillisen koulun hengen vaikuttavan sosialistien lapsiin, jotka eivät olleet voineet ilmaista yhteiskunnallisia harrastuksiaan yhtä selvästi kuin esimerkiksi naapurimaassa Ruotsissa. Lapset joutuivat tekemisiin koulun kanssa, jossa ei käsitelty varsinaista työväenliikettä ja joka oli vailla syvällisempää kulttuuria, vailla poliittista moraalialia, sikäli kuin se koski sosialismia ja sosialisteja.⁶

Ruotsinkieliset olivat havainneet, että Ruotsin sosiaalidemokraatit eivät halunneet opettaa lapsille politiikkaa, mutta kotimaiset sosialistit toimivat päinvastoin. Etenkin Hufvudstadsbladetia kaiveli Suomen Sosialidemokraatin suhtautuminen kouluun. Sosialistit katsoivat koulun laiminlyöneen kasvatustehtävänsä. Näin ollen aikuisten tuli luoda vahva sosialistinen lapsiorganisaatio, jotta luokkatunne kasvaisi. Tämä oli taas Hufvudstadsbladetin tietojen mukaan päinvastoin kuin Ruotsissa, jossa entinen sosiaalidemokraattinen pääministeri Sandler oli sanonut, että annetaan lasten olla syrjässä politiikasta. Koulu ja koti vaikuttivat pysyvästi lapsen sieluun. "Suomessa haluttaisiin opettaa aakkosia ja vallankumouksellista luokkataistelua yhtä aikaa", totesi Sandler.⁷

Suomen Sosialidemokraatti ihmetteli, miten ruotsinkielisillä oli otsaa ja ryhtiä puhua Suomen lasten puolueettomuudesta maassa, jossa "yhtynyt porvaristo oli luonut ilmakehän köyhälistönlapsen ympärille ja jossa sosialistien lapset oli aina koulusta lähtien tukahduttettu suojeluskuntahenkeen". Kouluissa oli järjestetty myös sosialistien vastaisia tilaisuuksia, mutta niistä vaiettiin. Sosialistit opettivat sen sijaan lapsiaan lehden mukaan oikeassa poliittisessä hengessä. Sosialidemokraatti ennusti, että historia oli osoittava porvarilliset valheet vääriksi.⁸

Parin päivän kuluttua Hufvudstadsbladet vastasi Suomen Sosialidemokraatille. Sen mielestä Sosialidemokraatin kirjoitus oli täynnä kliseitä ja poliittista terminologiaa. Esimerkiksi Sosialidemokraatti väitti Ruotsin vastaavan toveripuolueen olleen eri asemassa kuin SDP:n. Hufvudstadsbladet katsoi näiden puolueiden olleen samanlaisia, mutta niiden lähtökohtien erilaisia, mikä puolestaan vaikutti SDP:n radikaalisuuteen. Lehti siten kysyi: "Aikooko SDP ottaa käyttöön kommunistien lapsille suuntaamia ohjeita kuten 'irti koulukurista ja vanhempaintyranniasta'?" Hufvudstadsbladet odotti lähitulevaisuudelta todella mielenkiintoisia näkymiä.⁹

Hufvudstadsbladet palasi vielä lokakuussa 1928 samaan aiheeseen tavattuaan Tukholman ylimmän kouluviranomaisen, sosiaalidemokraattisen kunnallisneuvoksen Oscar Larssonin. Tämä kelpuutti poliittisen taistelun osapuoliksi vain aikuisia. Tukholmassa jopa suunniteltiin uutta koulusäännöstöä, joka kieltäisi kansakoululaisia osallistumasta poliittisiin järjestöihin. Hufvudstadsbladet muistutti Suomen Sosialidemokraatin edustaneen varsin toisenlaisia mielipiteitä tässä asiassa. Samoin se ei voinut sulattaa porvaripuolueidenkaan koululaisvärväyksiä, mutta sen sijaan se toivoi aikuisten olevan poliittisesti aktiiveja.¹⁰

Pula-ajan kansakoululaisten suojelu kommunistien kiihotusta vastaan

Poliittinen aktiivisuus kohosi ja yltyi tavattomasti 1930-luvun alkupuolella, kun pula-aika kiihdytti ääri liikkeitä Suomessakin. Sosi-

alidemokraatti totesikin vuonna 1933, että jyrkät poliittiset ristiriidat olivat tunkeutumassa kouluihin¹¹ ja että SDP oli aina ollut kansakoulun lämmin ystävä, vaikka viime vuosina monet kansakoululaitoksen palveluksessa olleet suhtautuivat vihamielisesti työväestöön.¹² Jälkimmäinen kirjoitus oli suunnattu vuoden 1933 kunnallisvaalien äänestäjälle, joka saattoi työläisperheissä olla pikemminkin äiti kuin isä, jos työttömältä isältä oli jäänyt verot maksamatta ja näin hän oli menettänyt äänioikeutensa. Sosialidemokraatti vetosikin naisäänestäjiin ja pyysi heitä vaikuttamaan kunnallisverotukseen ja täten lasten koulunkäyntiin.¹³

1920- ja 1930-luvun taite oli siis yhteiskunnassa rajun liikehdinnän aikaa, mikä jätti voimakkaat jälkensä puolueoloihin ja sitä kautta myös eduskunnan kokoonpanoon. Kommunistien toiminta tukahdutettiin. Isänmaallinen kansanliike nousi äänioikealle. Lähinnä maalaisliitosta lohkesi kaksi protestipuoluetta, Suomen pienviljelijäin puolue ja kansanpuolue II. 1930-luvun jälkimmäisellä puoliskolla nämä sirpalepuolueet yhdistyivät pienviljelijäin ja maalaiskansan puolueeksi.¹⁴

Isänmaallisen kansanliikkeen edeltäjä Lapuan liike lausui mielellään näkemyksiään kansakoulusta. Se oli sangen huolissaan kansakoulun ja eritoten sen uskonnonopetuksen kohtalosta.¹⁵ Liike ei ollut kiinnostunut koulun valtiollisesta eikä yhteiskunnallisesta kasvatuksesta. Se ei kannattanut kansanvaltaista valtiojärjestelmää, jonka kivijalkana olisi koko kansan osallistuminen päätöksentekoon,¹⁶ vaan lähinnä oman vaikutusvaltansa lisäämistä yhteiskunnan eri instituutioissa kuten koulussa ja kirkossa. Lapuan liikkeen toiminta-ajatukseen sopi erittäin hyvin ns. supistettu kansakoulu, jonka työaika oli 40 viikkoa vuodessa siten, että 28 oli ylä- ja 12 viikkoa alakansakoulua vuodessa.¹⁷

Kommunistien toiminnan kieltäminen oli Lapuan liikkeen suurena tavoitteena. Tällä liike pyrki Suomen oikeistolaistamiseen ja oman valtansa lisäämiseen. Lehdistö oli myös kiinnostunut kommunistien koulutoimista. Helsingin Sanomat kertoi uutisen Kaarinan kansakoulujen johtokuntien kommunistienemmistön paikkansa-

pitämättömyydestä¹⁸ sekä Suomen Sosialidemokraatti vanhempien haluttomuudesta lähettää lapsiaan kommunistiksi epäillyn opettajan kouluun¹⁹ ja kommunistiksi oletetun opettajan terrorisoinnista.²⁰

Vuonna 1930 Uusi Suomi laati kaksi pitkää pääkirjoitusta, joissa se vaati “kansakoululasten suojelua kommunistiselta kiihotustyöltä”. Tällainen kommunistien toiminta närkästytti ennen muuta siksi, että se oli varsin avointa. Esimerkiksi kommunistien nuorisoyhdistykset yrittivät värvätä kansakoululaisia jäsenikseen ja perustivat sunnuntaikouluja pyhäkoulujen kilpailijoiksi. Kouluissa kommunistien lapset kirjoittivat järjestöpuvuissaan vapaa-aineita mielellään aiheesta “Miksi työläisiä vainotaan?” Lisäksi näiden lasten isät olivat “vallanneet” kansakoulujen johtokuntia.

Kommunistiongelman Uusi Suomi löysi ratkaisun kansakoulun järjestysmuotolaista, jossa veloitettiin johtajaopettajaa ja muita opettajia valvomaan koulun ja sen ulkopuolista järjestystä. Näin ollen Uuden Suomen mielestä koululaiset voitaisiin suojella kommunistien kiihotukselta siten, että “opettajat eivät sallisi oppilaiden puuhailevan rikollisiksi julistetuissa toimissa ja kieltävät heitä kuulumasta kommunistijärjestöihin”.²¹ Tarkastajien piti myös valvoa, että “kansakoulut täyttivät tehtävänsä siveellisyyden ja hyvien tapojen kasvattajina, ja heidän tuli poistaa koulun suorittaman isänmaallisen kasvatustyön ehkäisevät häiriöt”.²²

Tämä oikeiston ja ennen muuta Lapuan liikkeen tavoite toteutui, kun eduskunta hyväksyi 11.11.1930 ns. kommunistilait (tasavallan suojelulain, valtiopäiväjärjestyksen ja vaalilain muutoksen),²³ joilla kommunistien toiminta tuomittiin illegaaliksi. Kommunistit painuivat “maan alle”. Lakien voimaantulokaan ei siirtynyt yli vaalien, sillä SDP:ltäkin puuttui yksi kansanedustaja vastustamaan porvariston tahtoa.²⁴ Oikeisto väitti SDP:n äänestäneen kommunistien puolesta ja sen tulevan toimimaan siten myös kouluasioissa. Suomen Sosialidemokraatti sanoi sen sijaan lakien hyväksymisen jättäneen tilaa mielivallalle.²⁵

Suomen Sosialidemokraatti ja Helsingin Sanomat kokivat myös mielivallaksi Kuopion piirin kansankouluntarkastajan Frans Saareman

poliittisen kyselyn. Oppilailta oli tiedusteltu suhtautumista SDP:een, kansanvaltaan jne. Kysymykset olivat Sosialidemokraatin mielestä vielä selvempiä poliittisia kysymyksiä kuin IKL:n kerhoissa tehdyt. Eduskunta ei myöskään ollut tarkoittanut synnyttää kansakoulusta sellaista kyselypaikkaa. Oikeistolehdistö oli syyttänyt sosiaalidemokraatteja kansakoululaitoksen politisoinnista, mutta lehden mukaan oikeisto oli nyt puolestaan keksinyt runsaasti selityksiä poliittisen kyselyn legalisoimiseksi.²⁶

Kouluun ei sopinut politiikka, kuten Lapuan liikkeen ja IKL:n toiminta oppikouluissa oli osoittanut, huomautti Helsingin Sanomat. Eivät edes Saarelman perustelut “omintakeisesta historiallisesta ajattelusta” ja pedagogisesta menetelmästä pitäneet paikkansa.²⁷ Täten Suomen Sosialidemokraatti ja Helsingin Sanomat tuomitsivat tarkastaja Saarelman toimet kansakoululaitoksen periaatteiden ja hengen vastaisina.

Puoluepoliittinen raittius- ja urheilutoiminta

Poliittisen oikeiston edustaja Uusi Suomi iloitsi vielä joulukuussa 1933, ettei sosialistien kylvämä siemen ollut päässyt itämään kouluissa, vaan koulun isänmaallinen henki ja opetus olivat “pysyneet vakavalla pohjalla”.²⁸ Mutta jo puolen vuoden kuluttua kesällä 1934 sitä huolestuttivat sosialistien raittiusvalistusmenetelmät. Lehti katsoi, ettei raittius työ saanut olla Työväenmarssin laulamista ja SDP:n jäseneksi ujuttamista. Raittius työ tulisi olla koululaisillekin puolueetonta. Uusi Suomi ei hyväksynyt myöskään sosialistien syytöksiä porvariston kansakoulukielteisyydestä tässä yhteydessä. Yleisin syytös kuului: “Kun musikat oppivat lukemaan, niin he oppivat ajattelemaan ja siitä tulee kaikenlaista vaaraa ja vastustusta”. Päinvastoin lehti painotti kansakouluihin uhratun erittäin paljon, jopa niin runsaasti, että koulu oli usean kunnan suurin menoerä. Uusi Suomi vaati SDP:n perustamien raittiusjärjestöjen pikaista lakkauttamista. Lehti oli mielissään, että kouluhallitus oli tarttunut asiaan, mutta toivoi

tältä nopeita ratkaisuja, jotta "SDP:n kiihoitus koululasten keskuudessa saataisiin vitkastelematta päättymään".²⁹

Kouluhallitus olikin yllättävän ripeä, sillä se antoi lausuntonsa jo elokuun alussa vuonna 1934. Lausunnon mukaan Sosialidemokraattisen Raittiusliiton toiminta ei ollut sopusoinnussa kansakoulun kasvatustehtävän kanssa ja siksi sellainen yllytys oppilaita kohtaan ei ollut sallittavaa. Uusi Suomi veti tästä johtopäätöksen, että SDP:n puolueagitaatio oli repinyt kansan eheyttä ja että siksi oli välttämätöntä saada valtiolta vastustamaan tätä turmiollista hajotustyötä.³⁰

Suomen Sosialidemokraatin mielestä alkoivat taantumuksen tuulet puhaltaa, kun kouluhallitus oli hyväksynyt uusmaalaisen kansakoulun johtokunnan päätöksen, joka kielsi kansakoululaisten kuulumisen Sosialidemokraattisen Raittiusliiton alaisiin lastenosastoihin. Kouluhallituksen perustelemaa puoluehengen kasvattavaa vaikutusta lehti ei tunnustanut, vaan kyseli tunnustusta saaneen raittius- ja nuorisotyön lopettamisen seurauksia. "Omaksuuko nykyinen vapaamielinen opetusministeri (Oskari Mantere) työväen omaehtoiselle sivistystoiminnalle kielteisen kannan? Saavatko nuoret viettää aikaansa missä tahansa?"³¹

Kahden päivän kuluttua lehti kertasi, miten mainittu nuorten parissa tehty työ oli saanut tunnustusta. Lehden mielestä politiikkaa ei ollut se, että lapset saivat kasvaa toveruuden ja ihmisyyden ilmapiirissä. Vain taantumus näki vaaran sellaisista lapsista, jotka aikuisina pyrkivät tasa-arvoon. Työväestö ei voinut lehden mukaan jättää lapsia tuuliajolle ja vain porvariston hoidettavaksi. "Ajan henki oli määrännyt toimintakiellon."³²

Uusi Suomi vastasi SDP:n pääsihteerin K. H. Wiikin Suomen Sosialidemokraatissa julkaistuun kirjoitukseen. Uusi Suomi painotti Wiikin yrittävän samaistaa SDP:n ja työväestön, vaikkei sosialistisen työväestön määrä lisääntynyt joka päivä. Wiik oli lehden mukaan oikeassa siinä, että lasten sieluista käytiin taistelua ja että vanhemmat olivat vastuussa opetusilmapiiristä, mutta väärässä, että puoluejärjestöt sivistävät oppilaita. Uusi Suomi uskoi Sosialidemokraatin pääkirjoitusten vaikuttaneen päinvastaiseen suuntaan kuin tämä oli olettanut.

Nyt nimittäin “valtio ja yhteiskunta alkavat entistä enemmän suojella lasten sieluja”.³³

Samanlaisen suojelun kohteeksi joutuivat eräiden kansakoulujen ne oppilaat, jotka olivat Työväen Urheiluliiton (TUL:n) alaisten seurojen jäseniä. Mikäli oppilas ei kehotuksesta huolimatta eronnut urheiluseurastaan, niin häntä uhattiin rangaista. Suomen Sosialidemokraatti pääsi jälleen ihmettelemään, miksi työväen lapsi- ja nuorisjärjestöt eivät saaneet toimia, vaikka kuitenkin samanaikaisesti fasistinen Akateeminen Karjala-Seura oli saanut perustaa oppikouluihin omia yhdistyksiään.³⁴

Siinä ei ollut Uuden Suomen mielestä mitään pahaa, että koulunuorisot tunti kiinnostusta politiikkaan. Päinvastoin koulun ja kodin tehtävänä oli kiinnostuksen herättäminen. “Koululta oli vaadittava isänmaallista mieltä ja puolustustahtoa.” Sen sijaan puoluepolitiikasta lehti oli toista mieltä. Etenkin vasemmiston leppymätöntä luokkavihaa ja epäisänmaallisuutta se ei voinut hyväksyä. Varhaisnuorison puoluepoliittista jakaantumista Uusi Suomi piti nuorison terveen kehityksen vahingoittamisena.³⁵

Oppilaat pois politiikan harhapoluilta

Tilanne kuitenkin muuttui toiseksi helmikuussa 1936, koska tällöin oppilailta kiellettiin osallistumasta “valtiolliseen toimintaan”. Uusi Suomi oli varsin tyytyväinen tähän Kivimäen hallituksen toimenpiteeseen. Se kertasi pääkirjoituksessaan jo aiemmin esittämänsä mielipiteen koulun ja politiikan suhteesta. “Poliittiset puoluejärjestöt eivät olleet sopivia koulunuorison kasvatuspaikkoja”, lehti totesi. Se halusi koulun muistavan “opetuksessaan tervettä isänmaan henkeä ja toimintahalua”.³⁶

Jo aiemmin oli lakkautettu IKL:n nuorisjärjestö “sinimustat” tämän osallistuttua Viron oikeistovallankaappaukseen. Nyt Suomen Sosialidemokraattikin uskalsi kehottaa valittamaan kouluhallitukselle oikeistolaisista “lapualaisopettajien rettelöistä”.³⁷

Erityisesti maaseudulla pidettiin Hufvudstadsbladetin mukaan nuoriso erillään politiikasta, minkä vuoksi näihin tarttuivat entiset katso-mukset kuten suomenkielinen nationalismi erittäin tiukkaan. Toisaalta oli merkkejä ruotsinkieliselle alueelle tunkeutuvista uusista poliittisista virtauksista, jotka voitaisiin lehden mielestä estää vain antamalla nuorisolle provosoimatonta tasapuolista poliittista kasvatusta ja sosiaalista opetusta. Hufvudstadsbladet kelpuutti RKP:n valistamaan ruotsinkielistä nuorisoa puolueettomasti.³⁸

Ilkkakin puuttui oppilaiden poliittisesta osallistumisesta käytyyn keskusteluun. Lehti pani merkille, että oikeuskansleri O. J. A. Huttunen oli kannattanut hallituksen etuoikeutta yhdistysvapautta loukkaamatta asettaa rajoituksia kansa- ja oppikoulujen oppilaiden poliittiselle toiminnalle. Ongelmana oli se, kuinka pitkälle koulualueen ulkopuo- lelle ulottui kouluviranomaisten määräysvalta. Ilkan mukaan äänivaltaisilla oppilailla oli oikeus poliittiseen toimintaan, mutta oppilaiden oli iästä riippumatta alistuttava koulun johdon vallan- alaisuuteen. Käytännössä oli vain yksi menettely: oppilailta oli kiellet- tävä toiminta samassa määrin kuin tähänkin asti. Otetta ei ollut löysennettävä, vaan päinvastoin kiristettävä.³⁹

Vielä vuoden 1939 alussa Uusi Suomi palasi samaan aiheeseen, koska rovaniemeläisiä koulupoikia oli rangaistu sisäministeri Urho Kekkosen puheen kuuntelemisesta. Uusi Suomi tähdensi nuorison väkisinkin joutuneen politiikan kanssa tekemisiin lukiessaan sanoma- lehtiä ja kuunnellessaan radiota, joiden tietojen avulla koululaiset muodostivat omia poliittisia mielipiteitään. Sen sijaan julkisen vallan nuorisoon kohdistuva kasvatusta oli kontrolloitavissa. Se ei saanut palvella puoluepäämääriä. Samoin oli selvää, ettei oppi- eikä kansakoululainenkaan saanut kuulua poliittiseen järjestöön. Mutta jos oppilas oli joutunut politiikan "harhapoluille", niin se ei ollut lehden mukaan opettajan virhe, vaan johtui muista syistä.⁴⁰

Lehtien kannanottojen taustaa

Näitä puoluepolitiikkaa ja poliittisia liikkeitä tarkkaili lukumääräi-

sesti eniten Suomen Sosialidemokraatti, sillä se kirjoitti kyseisistä aiheista enemmän kuin muut neljä lehteä yhteensä.⁴¹ Syynä tähän oli se, että 1920- ja 1930-lukujen Suomessa tuomittiin suuressa määrin työväenliikkeen aktivoituminen, mihin puolestaan vaikutti talvella ja keväällä 1918 vasemmiston tappioon päättynyt sota.

Sosialidemokraatti koki 1920-luvun koulun elävän vielä "vanhaa hyvää aikaa", jolloin työväestön lapsia koulutettiin suhteellisen vähän. Sosiaalidemokraatit halusivat häiritä tätä unelmaa. 1930-luvulla lehti joutui puolustautumaan äärioikeistolaisia liikkeitä, Lapuan liikettä, IKL:ttä ja AKS:a vastaan. SDP vastusti myös äärivasemmistolaisia kommunisteja näiden vallankumouksellisuuden vuoksi. Vaikka sosiaalidemokraatit äänestivätkin kommunistilajeja vastaan, niin he eivät äänestäneet kommunistien puolesta, vaan taantumusta ja mielivaltaa vastaan. Heille oli vain hyötyä kommunistien toiminnan kieltämisestä, koska puolueen äänimäärä täten kasvoi ja eduskunta-paikat lisääntyivät. Toisaalta tällä tempulla Tanner hankki kommunistien ääniä puolueelleen. Suomen Sosialidemokraatti tulkitsi koulun ja puoluepolitiikan suhteen niin, ettei kouluun saanut tuoda politiikkaa, mutta asioiden esittäminen tasapuolisesti ja työväestön kannalta ei ollut puoluepolitiikkaa.

Ilkka ei myöskään suvainnut oppilaiden politikoivan, mutta opettajien politikoinnista se ei kertonut mitään. Sen sijaan Ilkka alkoi vierastaa Lapuan liikettä muuan muassa tämän liiallisen väkivaltaisuu-den vuoksi. Maaseudulla haluttiin elää maan ja maalaisliiton avulla.

Edistyspuoluelainen Helsingin Sanomat ei kannattanut opettajien eikä oppilaiden poliittista toimintaa koulun seinien sisällä, vaan piti ylimpiä viranomaisia parhaina auktoriteetteina tässäkin asiassa. Opetusministerinä olikin vuonna 1934 sopivasti kouluhallituksen ylijoh-taja, edistyspuolueen johtohenkilöihin kuuluva Oskari Mantere. Maa-laisliitto ja edistyspuolue olivat tavallaan keskellä 1920- ja 1930-lukujen puoluekenttää, minkä vuoksi äärilaitojen toiminta ei raapinut niitä aivan niin läheltä kuin sosiaalidemokraatteja.

1920-luvun lopulla Hufvudstadsbladet suhtautui negatiivisesti koululaisten sekaantumiseen puoluepolitiikkaan, varsinkin socialisti-

seen nuorisjärjestötoimintaan. Se löysi katsomuksilleen malleja ja perusteluja Ruotsista kuten moneen muuhunkin asiaan. Hufvudstadsbladet ei tietenkään porvarillisia arvoja lanseeravana lehtenä voinut hyväksyä sosialistien ja kommunistien toiminnan vilkastumista. Kuitenkin 1930-luvun lopulla lehti oli halukas politiikan opetuksen lisäämiseen, kunhan tämä oli tasapuolista. Se jopa hyväksyi RKP:n puolueettoman nuorisokasvatuksen. Näin 1930-luvun politisoituminen oli vaikuttanut ruotsinkielisten johtavan äänenkannattajan asenteiden muuttumiseen. Varmasti se oli huomannut sekä työväenliikkeen että talonpoikaisnationalismin toimien tuottavan tuloksia, kun puolestaan ruotsinkielisten määrä ja poliittinen vaikutusvalta koko ajan laskivat. Eräs ratkaisu tämän tilanteen parantamiseksi olisi mahdollisesti ollut juuri entistä nuorempien ruotsinkielisten aktivoiminen mm. kouluopetuksen yhteiskunnallisen aineksen kartuttamisella.

Kun Lapuan liike oli kiihkeimmillään vuonna 1930, niin Uusi Suomi asettui suoranaisesti tukemaan liikkeen vaatimuksia vastustamalla kommunistien koulutoimia ja esittämällä näiden järjestäytymistä kieltäviä lakeja. Uuden Suomen ja kokoomuksen maltillisen linjan kannattajien kärsittyä tappion kovan linjan näkemykset heijastuivat lehteen. Tuore päätoimittaja S. J. Pentti hyökkäsi vuonna 1933 rajusti SDP:n järjestöpolitiikkaa vastaan. Tähän olikin syytä, sillä kokoomus oli tehnyt vaaliliiton IKL:n kanssa. Oikeiston ja äärioikeiston piti saada ainoa laillinen vasemmistopuolue SDP pienemmäksi, mutta vaaleissa kävikin päinvastoin.

Uusi Suomi ei pitänyt tarpeellisena puoluepolitiikan tuomista kouluun, mutta sen sijaan politiikan valmiuksien hiominen saattoi kuulua koulun opetusmaailmaan. Lehti korosti kovasti kokoomuksen puolueohjelman mukaista "isänmaan ja toiminnan" koulua. Se ei hyväksynyt vasemmiston kansainvälisten, mutta kylläkin oikeiston kansainvälistä lainaa olevien aatteiden ja arvojen opettamista. Toisaalta lehti halusi puoluepolitiikan pois koulusta, mutta ei hyväksynyt puoluepolitiikkaan osallistuneiden oppilaiden rankaisemista. Vaikuttaa siltä, ettei Uudella Suomella ollut aivan puhtaat pyyhkeet koulun puoluepyykissä. Se näyttää tinkimättömästi tähdentäneen kokoo-

muksen ja oman arvomaailmansa mukaista koulua. Tällaisessa koulussa oli hyödyllistä opettaa myös maanpuolustusta.

VIITTEET

1 Vastaavia kysymyksiä käsitellään väitöskirjassani Sivistyksen kylvö. Suomen kansakoululaitos johtavien puoluelehtien mielenkiinnon kohteena vuosina 1918-1939. Acta Universitatis Tamperensis ser A vol 395. Tampere 1994.

2 Ilkka 21.12.1918, SS 22.1.1919 pk, Väinö Voionmaa, Työväensivistysriennot.

3 SS 14.3.1921.

4 SS 21.12.1926.

5 SS 12.1.1920 pk, allekirj. Pedagogi, Koulu ja politiikka.

6 SS 13.4.1928.

7 Hbl 6.6.1928.

8 SS 9.6.1828.

9 Hbl 11.6.1928.

10 Hbl 19.10.1928.

11 SS 3.9.1934.

12 SS 31.5.1933 pk, allekirj. J. E. J. (= J. E. Janatuinen, Tilikirja 1933 s. 5, TA), Hyökkäykset kansakoululaitosta vastaan.

13 SS 24.11.1933 pk, allekirj. K. W. (= K. H. Wiik, Tuula Holopainen Jyrki Männistölle 16.3.1992), Naisilla on kunniaipaikka.

14 Koskiaho 1976 s. 9-11.

15 Ilkka 21.8.1930 ja 26.1.1930, HS 14.12.1930, SS 13.10.1933.

16 Ilkka 22.8.1930.

17 SS 16.12.1930 ja 16.9.1931 pk, allekirj. Opettaja, Kansakoulu ja sen opettajain asenne. Lapuan liikkeen toiminnasta ks. esim. Siltala 1985.

18 HS 26.11.1929 uutinen, Kaarinan kansakoulujuttu selviää.

19 SS 10.10.1930 uutinen, Opettaja Tattarin juttu.

20 SS 15.10.1930 uutinen, Ampumistapaus opettajatar Turkiaa vastaan.

21 US 8.1.1930 ja 22.7.1930. Jottei maanpetoksesta rangaistuja kommunisteja tulisi johtokuntiin, niin Uuden Suomen mielestä oli muutettava pätevyysehtoja kansakouluasetuksen kodifoinnin yhteydessä. US 8.1.1930.

22 Uusi Suomi näki asian laajempaa taustaa vasten, sillä sen mielestä "kuitenkin vasta kommunistijärjestöjen maanpetoksellisen toiminnan kieltämisellä ja kiellon tehokkaalla valvonnalla saataisiin perusteellisempi korjaus aikaan". US 8.1.1930

ja 22.7.1930.

23 VP II 1930 ptk 11.11.1930 s. 221-244, AsK 1930 n:o 336

18.11.1930 s. 1045 ja n:o 337 18.11.1930 s. 1046 sekä n:o 338

18.11.1930 s. 1047.

24 SVT XXIX A, 1919. Myöhempien tutkimusten mukaan SDP oli vaalilaskuvirheen vuoksi menettänyt juuri tämän yhden paikan.

25 SS 12.12.1930.

26 SS 3.6.1934.

27 HS 6.6.1934.

28 US 23.12.1933.

29 US 8.6.1934 ja 21.6.1934.

30 US 5.8.1934.

31 SS 5.8.1934.

32 SS 7.8.1934 pk, allekirj. K. W. (=K. H. Wiik, Tuula Holopainen Jyrki Männistölle 16.3.1992), Taistelu lasten sieluista. SS 17.8.1934 allekirj. J. E. J. (=J. E. Janatuinen),

Kouluhallitus ja Sosialidemokraattinen Raittiusliitto.

33 US 9.8.1934 ja ks. myös 15.10.1934.

34 SS 20.11.1935.

35 US 11.6.1935.

36 US 28.2.1936.

37 SS 10.4.1937. Uusi Suomi sanoi tunteneensa "sinimustat" vain Eestin tapahtumien perusteella. Se piti järjestön hyvänä puolena

isänmaallisuutta, maanpuolustusta ja uskonnollisuutta, mutta huonona hurmahenkisyyttä. Lehti valitti, että tämä järjestö, jolla oli ihanteellinen lähtökohta, oli eksynyt vieraiden intohimojen lietsontaan. Uusi Suomi siteerasi lopuksi J. V. Snellmania: "Intohimo on itseasiassa kaiken jalon innostuksen vihollinen." US 11.6.1936.

38 Hbl 8.9.1937.

39 Ilkka 12.3.1938.

40 US 26.1.1939.

41 SS laati 45, US 13, Ilkka 12, HS 11 ja Hbl 4 kirjoitusta v. 1918-1939.

LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

Painamattomat lähteet

Työväen arkisto (TA)

Suomen Sosialidemokraatin avustajien tilikirjat 1921-1933

Jyrki Männistön arkisto

Tuula Holopaisen kirjeet Suomen Sosialidemokraatista Jyrki Männistölle vuonna 1992

Painetut lähteet

Sanomalehdet: pääkirjoitukset (pk) ja artikkelit

Helsingin Sanomat 1917-1939 (HS)

Hufvudstadsbladet 1917-1939 (Hbl)

Ilkka (1917-1939)

Suomen Sosialidemokraatti 1918-1939 (SS)

Uusi Suomi 1919-1939 (US)

Suomen Asetuskokoelma 1930 (AsK)

Suomen virallinen tilasto (SVT) XXIX A, vaalitulasto 1919-1933.

Helsinki 1920-1934.

Valtiopäivät (VP) 1930:

asiakirjat (As.kirj.),

liitteet, pöytäkirjat (ptk).

Kirjallisuus

Koskiahho, Tapio 1977. Vaaliliittoutuminen eduskuntavaaleissa.

Tutkimus puolueiden vaaliliitoista 1907-1975 ja vaaliliittoutumispolitiikasta vuosien 1970 ja 1972 eduskuntavaaleissa. Poliitiikan tutkimuksia n:o 16. Tampere.

Männistö, Jyrki 1994. Sivistyksen kylvö. Suomen kansakoululaitos johtavien puoluelehtien mielenkiinnon kohteena vuosina 1918-1939. Acta Universitatis Tamperensis ser A vol 395. Tampere 1994.

Siltala, Juha 1985. Lapuan liike ja kyydistykset 1930. Keuruu. Otava.